

Geliş Tarihi:

10.03.2025

Kabul Tarihi:

21.11.2025

Yayınlanma Tarihi:

29.12.2025

Kaynakça Gösterimi: Demir Çayırılı, Z. & Çakır, L. (2025). Anne baba olma ehliyeti: Çocuk sahibi olmak üzerine nitel bir araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(54), 1072-1098, doi: 10.46928/iticusbe.1654954

ANNE BABA OLMA EHLİYETİ: ÇOCUK SAHİBİ OLMAK ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA *

Araştırma

Zeynep Demir Çayırılı

İstanbul Ticaret Üniversitesi

demirzey98@gmail.com

Lütfü Çakır

Sorumlu Yazar

İstanbul Ticaret Üniversitesi

lcakir@ticaret.edu.tr

Zeynep Demir Çayırılı, İstanbul Ticaret Üniversitesi Aile Danışmanlığı ve Eğitimi ABD programında tezli yüksek lisans öğrencisidir.

Lütfü Çakır, İstanbul Ticaret Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Eğitim Bilimleri bölümünde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır. Aile Danışmanlığı, Eğitim Politikaları ve Eğitim Bilimleri alanlarında çalışmalar yapmakta ve dersler vermektedir.

* Bu makale, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı kapsamında Zeynep Demir Çayırılı tarafından Dr. Öğr. Üyesi Lütfü Çakır danışmanlığında hazırlanan "Anne Baba Olma Ehliyeti: Çocuk Sahibi Olmak Üzerine Nitel Bir Araştırma" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir (2024).

Anne Baba Olma Ehliyeti: Çocuk Sahibi Olmak Üzerine Nitel Bir Araştırma

Zeynep Demir Çayırılı
demirzey98@gmail.com

Lütfü Çakır
lcakir@ticaret.edu.tr

Özet

Çocuk sahibi olmak, bireylerin yaşamlarında sadece biyolojik değil, aynı zamanda kişisel ve toplumsal düzeyde önemli bir dönüşüm süreci olarak görülmektedir. Aile kurma aşamasında karşılaşılan fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik zorluklar, toplumların sürdürülebilirliği açısından da kritik rol oynamaktadır. Bu bağlamda, son yıllarda önem kazanan "anne ve baba olma ehliyeti" kavramı, bireylerin ebeveynlik sorumluluğuna ne kadar hazır olduklarını değerlendiren çok boyutlu bir olgu olarak ele alınmaktadır. Bu çalışmanın amacı, anne ve baba olma ehliyeti kavramını toplumsal ve bireysel düzeyde incelemek, ebeveynlik sürecini etkileyen psikolojik, ekonomik, kültürel ve toplumsal faktörleri anlamaktır. Yapılan araştırmada fenomenolojik desen kullanılmış olup, ebeveynlik anlayışındaki farklı görüşler ve toplumsal algılar analiz edilmiştir. Çalışma, 18 yaş ve üzeri 10 erkek ve 10 kadından oluşan bir örneklem grubuyla gerçekleştirilmiş ve görüşmeler yarı yapılandırılmış bir form ile kaydedilmiştir. Veriler, Nvivo 15 programı aracılığıyla içerik analizi ile incelenmiş ve temalar halinde sınıflandırılmıştır. Araştırma, ebeveynlik anlayışındaki dönüşümün eğitim, gelir durumu, sosyal destek ağları ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi faktörler tarafından şekillendiğini göstermektedir. Anne ve baba olma ehliyeti psikolojik, ekonomik ve kültürel bir hazırlık gerektiren çok yönlü bir olgudur. Sonuç olarak, bu kavramın toplumsal düzeyde politikaların ve eğitim programlarının yeniden şekillendirilmesini gerektirdiği vurgulanmakta ve ebeveynlik eğitimi ile sosyal destek ağlarının güçlendirilmesine yönelik politika önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, çocuk sahibi olma ehliyeti, çocuk yetiştirme.

JEL Kodu: I210, I200

Parental Competence: Qualitative Research on Having Children

Abstract

Becoming a parent is a biological change and a significant transformation at both personal and societal levels. The physical, psychological, social, and economic challenges faced while starting a family play a crucial role in the long-term sustainability of societies. In this context, the concept of "parental competence," which has gained increasing importance in recent years, is understood as a multi-dimensional phenomenon that evaluates individuals' preparedness for the responsibilities of parenthood from a social, psychological, and economic perspective. This study examines the concept of parental competence at both the individual and societal levels, exploring the psychological, economic, cultural, and social factors influencing the parenting process. In this study, a phenomenological design was used and different views on parenting and social perceptions were analysed. The study was conducted with a sample group of 10 men and 10 women aged 18 and over, and semi-structured interviews were recorded. The data were analysed using content analysis through Nvivo 15 software and categorized into themes. The findings suggest that the transformation in parenting perceptions is shaped by factors such as education, income, social support networks, and gender roles. Parental competence is a multi-dimensional phenomenon that requires psychological, economic, and cultural preparation. Consequently, the study emphasizes that the concept of parental competence requires reshaping policies and educational programs at the societal level, offering policy recommendations to strengthen parenting education and social support networks.

Keywords: Parenthood, parental competence, child rearing.

JEL Code: I210, I200

Giriş

Çocuk sahibi olma, bireylerin yaşamlarındaki en kritik ve çok yönlü kararlardan biridir. Hem aile hem de toplum açısından büyük bir öneme sahip olan bu karar, ebeveynlerin psikolojik, sosyo-kültürel ve biyolojik hazırlık seviyeleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, bireylerin ebeveynliğe hazırlık düzeyleri ve bu süreçteki farkındalıkları, sağlıklı bir toplum ve aile yapısının temellerini oluşturur (Pınar & Doğan, 2020; Şimal & Gürsoy, 2020). Çocuk sahibi olmanın karar süreci, toplumsal, psikolojik ve kültürel faktörlerin birleşimiyle şekillenen karmaşık bir olgudur. Bu bağlamda, anne-baba olma ehliyeti, yalnızca biyolojik açıdan çocuk sahibi olma kapasitesini değil, aynı zamanda psikolojik hazırlık, toplumsal normlara uyum ve çocuklara sağlıklı bir ortam sunabilme becerisini de içeren çok boyutlu bir kavramdır.

Ebeveynlik kararları, bireysel, toplumsal ve kültürel etkenlerle şekillenirken, bu kararların çocuklar üzerindeki etkisi büyüktür. Aile içindeki erken dönem eğitim, çocukların bilişsel, dil, sosyal ve duygusal gelişimlerinin temelini atar. Bu gelişim süreçlerinde, anne ve baba çocukların ilk eğitimcileri olup, onların kişilik ve davranış biçimlerinin oluşumunda en büyük rolü oynarlar (Söğütü, 2024). Çocukların gelişiminde anne-baba etkileşiminin öneminin artmasıyla, ebeveynlerin psikolojik ve yetkinlik açılarından hazırlıklı olmalarının gerekliliği daha da belirginleşmiştir. Bu durum, toplumların sağlıklı bir şekilde varlıklarını sürdürebilmeleri için ebeveynlerin sorumluluklarının farkında olarak bilinçli bir şekilde yönetilmelerini gerektirir.

Bu araştırmanın temel amacı, anne-baba olma ehliyeti kavramını psikolojik, sosyo-kültürel ve biyolojik boyutlarıyla incelemektir. Çalışma, ebeveyn olma kararıyla ilgili yaşanan zorlukları, psikolojik durumları, toplumsal baskıları ve maddi gereksinimleri çok boyutlu bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır. Özellikle kadınlar ve erkekler arasında ebeveynlik sorumluluklarına dair farklı algılar ve beklentiler olduğu için, araştırma, bu farkları anlamayı ve ebeveynlerin yaşadıkları psikolojik ve toplumsal zorlukları incelemeyi hedeflemektedir.

Ebeveynlikteki yetkinlik düzeyinin çocuk gelişimi üzerinde büyük etkisi olduğuna dikkat çeken Bandura'nın (1989) teorisi, ebeveynlerin kapasite ve yetkinlik inançlarının davranışlarını şekillendirdiğini belirtir. Ebeveynlik becerileri yüksek olan bireyler, çocuklarıyla olumlu etkileşimler kurarken, düşük yetkinlik düzeyine sahip

ebeveynler, çocuklarıyla sağlıklı etkileşim kurmada zorluk yaşayabilirler (Şiţoiu & Pănişoară, 2023). Bu bağlamda, anne-baba olma ehliyeti yalnızca maddi imkanlar açısından değil, aynı zamanda psikolojik ve toplumsal açıdan da hazırlıklı olunması gereken bir yetkinliktir. Bu çalışmanın katkısı, ebeveynlikte toplumsal farkındalığın artırılması ve sağlıklı bir toplum için önemli bir adım atılması olacaktır.

Literatürde, ebeveynlik ve çocuk yetiştirme konusunda farkındalık eksiklikleri olduğu, ancak bu konuda yeterince derinlemesine çalışmanın yapılmadığı görülmektedir (Çalıklar & Kadioğlu, 2020). Bu farkındalık eksikliğinin, ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkilerini sağlıklı bir şekilde yönetmelerini engellediği ve ebeveynlik sorumluluklarını yerine getiremeyen bireylerin çocuklarının gelişimini olumsuz etkileyebileceği vurgulanmaktadır. Ebeveynlik anlayışındaki değişimlerin, toplumsal normlar ve kültürel değerlerle nasıl şekillendiği incelenmiş olsa da ebeveynlik rolünü üstlenme konusunda bireylerin yeterliliklerini ölçmeye yönelik daha derinlemesine araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, ebeveynlik ve anne-baba olma ehliyeti konusunda toplumsal farkındalık oluşturulması, sağlıklı bir toplum için kritik bir öneme sahiptir.

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Anne ve Baba Olma Ehliyeti Kavramı

Ebeveyn olmak için ehliyet gerekliliği kavramı, bireylerin ebeveynlik haklarını üstlenmeden önce ebeveynlik yeterliliklerinin doğrulanması gerektiğini vurgulayan önemli bir akademik tartışma alanıdır. Bu kavram, anne baba adaylarının psikolojik, sosyal ve kültürel yeterliliklerini de göz önünde bulunduran bir yaklaşımdır. Bandura, ebeveyn öz yeterliliğini, çocuğun karşılaştığı spesifik durumlarla baş etmesine yardımcı olmak ve çocuğun olumlu gelişimini desteklemek amacıyla ebeveynin çocuğu etkileme kapasitesine ilişkin bir inanç olarak tanımlamıştır (Bandura, 1989). Ebeveyn öz yeterliliği, bir ebeveynin çocuk yetiştirme görevlerini yerine getirme ve organize etme kapasitesine ilişkin kendi yargıları veya inançları olarak da açıklanabilir (Montigny & Lacharité, 2005). Diğer bir ifadeyle, ebeveyn öz yeterliliği, ebeveynin bu önemli rolünü nasıl gerçekleştirdiğine dair duyduğu inançları ifade eder.

Anne ve baba olma ehliyeti, bireyin ya da çiftin çocuk sahibi olma ve bakımını üstlenme kapasitesini gösterir. Ebeveynlik, yalnızca bireysel özelliklerle sınırlı kalmaz;

toplumsal, kültürel ve ekonomik faktörler de bu süreci etkileyen önemli unsurlardır. Türkiye’de ebeveynlik, büyük ölçüde aile yapısının geleneksel kalıpları ve kültürel normlarla şekillenmektedir. Aile yapısındaki değişiklikler, özellikle son yıllarda, ebeveynlik rollerini ve ebeveynlik ehliyetini de etkilemiştir (Şanlı & Öztürk, 2015). Ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusundaki yeterlilik algıları, toplumsal normlarla paralel bir şekilde şekillenmekte, bireylerin bu normlara uyum sağlaması beklentisi giderek artmaktadır. Ebeveynlik yetkinliği, yalnızca biyolojik bir gereklilik olmanın ötesine geçmekte, ebeveynlerin psikolojik ve sosyoekonomik düzeylerine de bağlı bir kavram halini almaktadır (Sümer vd., 2010).

Batıda ebeveyn yetkinliği, uzun süredir tartışılan ve hükümetlerin bu konuda inisiyatif alması gerektiği üzerinde durulan bir konudur. Özellikle bazı ülkelerde, çocuk sahibi olma hakkına sahip olabilmek için ebeveynlerin belirli bir ehliyete sahip olmaları gerektiği savunulmaktadır. Bu, çocuk edinme ve ebeveynlik ile ilgili bir "ehliyet" sisteminin getirilmesi gerektiğini savunan güçlü yaklaşımları ortaya koymaktadır (Van Engen vd., 2012). Türkiye’de ise, bu düzeyde bir uygulama şimdilik mümkün olmasa da kurumsal olarak çocuk sahibi olmayı düşünen çiftlerin eğitilmesi gerekliliği üzerinde durulabileceği düşünülmektedir (Sümer vd., 2010).

Sonuç olarak ebeveyn olma ehliyeti kavramı, bireylerin çocuk yetiştirme sorumluluklarını yerine getirme kapasitelerinin ve bu süreçteki yeterlilik algılarının önemini vurgulamaktadır. Yapılan araştırmalar, ebeveynlik yetkinliği ile çocukların fiziksel, duygusal ve psikolojik gelişimi arasındaki güçlü ilişkiye dikkat çekmekte, ebeveynlerin demokratik ve destekleyici tutumlarının olumlu etkilerini ortaya koymaktadır. Türkiye’de ebeveynlik, büyük ölçüde geleneksel aile yapısı ve kültürel normlarla şekillenmekle birlikte, değişen toplumsal dinamikler ebeveynlik rollerinin ve yeterlilik algılarının dönüşümüne yol açmıştır.

Ebeveyn Yeterliliği

Ebeveynlik ehliyeti, bir çocuğun sağlıklı gelişimi ve psikolojik uyumu için gerekli olan temel unsurlardan biri olup, ebeveynin bu sorumluluğu yerine getirebilme kapasitesiyle doğrudan ilişkilidir. Ebeveyn öz yeterliliği, çevresel birçok faktörden etkilenebilmektedir. Anne babanın çocuk hakkındaki tutumu, ailedeki roller, ailede psikolojik ve bedensel sağlık, anne-babaların bilinçli destek almasının ebeveynlerin öz

yeterlikleri ile bağlantısı bulunmaktadır (Salonen vd., 2009). Ebeveynin anne ve baba olma ehliyeti, yalnızca çocuklarının fiziksel ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı değildir; aynı zamanda onların duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimlerini destekleyecek yeterliliklere de sahip olmalarını gerektirir. Bu bağlamda, ebeveynin öz yeterlilik algısı ne kadar güçlü olursa, çocukla kurulan bağ o kadar güçlü ve nitelikli olabilir. Ebeveynlerin kendine güveni, çocukla olan etkileşimlerinin kalitesini belirler ve bu etkileşim, çocukların duygusal gelişimlerini, özsayıgılarını ve sosyal becerilerini etkileyebilir.

Yeterlilik, bir şeyi başarılı, etkili ve yeterli olarak yapmak için gereken yetenek olarak tanımlanmaktadır. Algılanan ebeveyn yeterliliği ise, çocukla ilgili etkinlikleri yapmak için gereken ebeveyn yeteneği hakkındaki bireyin yargılarından oluşmaktadır. Aynı zamanda bu kavram, çocuğun ihtiyacını karşılamak için gerekli beceriye sahip oluş algısı olarak da görülmekte (Montigny & Lacharité, 2005) ve yeterli ebeveyn, çocuklarına sosyalleşme aşamalarına katılmaları için olanak tanımaktadır (Teti & Candelaria, 2024).

Ebeveynler, çocukların sağlıklı gelişiminde belirleyici rol oynayan en önemli faktörlerden biridir. Bu bağlamda, ebeveynlerin güçlendirilmesi, daha sağlıklı nesillerin yetişmesine katkı sağlayacaktır. Daha önceki araştırmalarda belirtildiği gibi, ebeveynin çocukla kurduğu ilişki, ebeveyn yeterliliği ile doğrudan ilişkilidir. Ebeveyn yeterliliği, evlilik tatmininden çocukların uyumuna kadar aile içindeki pek çok durumu etkileyebilmektedir (Jones & Prinz, 2005). Bu nedenle, ebeveyn yeterliliği etkileyen faktörlerin belirlenmesi, ebeveynlerle yapılacak çalışmalar için önemli bir rehber niteliği taşımaktadır. Ebeveyn öz yetkinliği hem ebeveynlerin hem de çocukların davranışsal ve duygusal birçok alanı üzerinde etkili olabilmektedir. Bu sebeple, çocukların daha sağlıklı gelişimleri ve sosyal ilişkilerde daha başarılı olmaları için ebeveyn yeterliliğinin artırılması kritik bir öneme sahiptir. İlgili literatürdeki deneysel çalışmalar (Mouton & Roskam, 2015), ebeveyn yeterliliğinin çeşitli müdahale yöntemleriyle artırılabilirliğini ortaya koymaktadır. Böylece, ebeveyn yeterliliği ile bağlantılı faktörleri tanımak, gelecekteki deneysel çalışmalara ışık tutacaktır.

Bireyin yaşından çok ebeveyn yetkinliğinin potansiyel kaynağının, sistematik olarak açıklanmayan ya da bahsedilmeyen, bireyin ebeveynlik rollerine ilişkin bilişsel ve davranışsal hazırlığı ya da hazır bulunuşluğundan geldiğini öne sürülmüştür (Coleman

& Karraker, 1998). Ayrıca birçok araştırmaya göre; ebeveynlik yetkinliğini edinme süreci gebelik sürecindeki ebeveyn algısı sayesinde başlamaktadır ve doğumdan hemen sonra bebeğin her türlü ihtiyacı ve bakımı ile her gün ilgilenilmesi ile artmaktadır (Grimes vd., 2012).

Türkiye’de Ebeveynlik Uygulamaları

Ebeveynlik, bireylerin çocuklarına yönelik bakım, eğitim, disiplin ve duygusal destek sağlama süreçlerini kapsayan geniş bir alanı ifade etmektedir. Aile, insanın yaşamının sonuna kadar etkisini sürdürür. Aile çocuğun psikolojik gelişimini yön verip sosyal yaşantısına rehberlik eder (Koç & Aktan, 2024). Türkiye’de ebeveynlik uygulamaları, kültürel, sosyal, ekonomik ve dini faktörlerden etkilenerek şekillenmektedir. Toplumun değerleri, ebeveynlerin çocuklarına ilişkin beklentileri ve eğitim anlayışları üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Türkiye’de ebeveynlik uygulamaları üzerine yapılan son araştırmalar, çocuklar için aile eğitim programlarının ve alternatif bakım sistemlerinin önemini vurgulamaktadır. Aile eğitim programları, Millî Eğitim Bakanlığı öncülüğünde yaygın bir şekilde uygulanmak üzere ebeveynlik becerilerini ve çocuk bakımı bilgisini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Kılıç, 2010). Türkiye’deki ebeveynlik uygulamaları, geleneksel aile yapısından modernleşme süreçlerine kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Geleneksel Türk ailesinde, çocuk yetiştirme süreci büyük ölçüde aile içindeki hiyerarşik yapıya ve toplumsal normlara dayanır. Anneler genellikle çocukların bakımını üstlenen, duygusal destek sağlayan ve onları ev içindeki görevlerle eğiten kişilerken, babalar ise daha çok disiplin ve ekonomik sağlama ile ilişkilendirilmiştir (Aluş, 2015; Aslan, 2018).

Türkiye’de son yıllarda aile yapısında önemli değişiklikler gözlemlenmektedir. Modernleşme ve kentleşme süreci, aile içindeki rol dağılımlarını etkilemiş ve ebeveynlik anlayışları yeniden şekillenmiştir. Özellikle annelerin eğitim seviyelerinin artması ve kadınların iş gücüne katılım oranlarının yükselmesi, ebeveynlik rollerinin paylaşılmasını gerektirmiştir. Ailedeki kişi sayısında azalmalar görülürken boşanma oranlarında artışlar görülmüş ailenin devamlılığı sekteye uğramış, kadınların işgücüne katılım düzeyi artmıştır (Kağıtçıbaşı, 2006). Yaşanan bu değişimler bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Ebeveynlerin aile ve çocuk eğitimi konusunda destek alabilecekleri büyükanne, büyükbaba ve komşular gibi informal kanallara ulaşımını zorlaştırmıştır (Uğur vd., 2023). Bununla birlikte, babaların çocuk bakımına daha fazla

dahil olmaları, geleneksel annelik rollerinin dışında kalabilen bir uygulama olarak dikkat çekmektedir. Ancak, bu süreç bazı geleneksel değerlerle çatışmalar yaratabilmektedir.

Türkiye’deki ebeveynlik uygulamaları, sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerle paralel olarak evrim geçirmektedir. Geleneksel ebeveynlik stilleri hala geniş bir kesim tarafından benimsenmekle birlikte, modernleşme ve şehirleşme süreci, ebeveynlerin rollerini yeniden tanımlamalarına yol açmıştır. Ebeveynlik uygulamaları, çocukların psikolojik, duygusal ve akademik gelişimlerini doğrudan etkileyen önemli bir faktör olup, anne ve baba ehliyeti bu bağlamda sadece bakım ve eğitimi değil, aynı zamanda çocukların toplumsal ve kültürel normlara uyumlarını sağlama sorumluluğunu da içermektedir. Türkiye’de ebeveynlik anlayışındaki değişim, ebeveynlerin eğitim seviyeleri, ekonomik durumları ve toplumsal değerler doğrultusunda şekillenmeye devam etmektedir. Anne babaların, çocuk eğitimi ve gelişimi konusunda bilgi sahibi olmamaları ya da yetersiz bilgileri, yanlış ebeveyn tutumlarına sebep olabilmektedir (Tezel Şahin & Özbey, 2007).

Ülkemizde, benzer eğitim programları aile ve evlilik danışmanlığı çerçevesinde yürütülmektedir, ancak bu tür programların tüm ülke çapında yaygınlaştırılması ve etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Ebeveynlik sorumluluğuna adım atmadan önce bu bağlamdaki eğitimler ile birlikte, bireylerin duygusal ve psikolojik olgunluk düzeylerini tamamlamaları, çocuk sahibi olma sürecinde daha sağlıklı kararlar alınmasına olanak tanıyacaktır.

Anne-baba olma ehliyeti, bireylerin çocuk sahibi olma kararlarını alırken sahip olmaları gereken temel sorumlulukları, psikolojik ve sosyal yeterlilikleri ifade eden çok yönlü bir kavramdır. Günümüzde, çocuk sahibi olma kararı bireylerin yaşamlarında kritik bir dönüm noktası oluştururken, aynı zamanda toplumsal düzeyde de önemli bir sorumluluk taşımaktadır. Ancak, anne-baba olma ehliyeti konusunda yapılan çalışmaların sınırlı olması, toplumda ebeveynlik ve çocuk yetiştirme konularındaki farkındalığın yeterince gelişmediğini göstermektedir. Bu bağlamda bu araştırma; daha bilinçli anne babalara sahip olmak, eğitim ve politika önerileri geliştirmek açılarından önem arz etmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, araştırma modeli olarak fenomenolojik desen kullanılmıştır. Fenomenoloji deseni, felsefe ve psikolojiden gelen bir araştırma tasarımıdır. Bu araştırmada araştırmacı, bir fenomen hakkında bireylerin yaşadığı ortak deneyimleri çözümlemeye çalışır (Yalçın, 2022). Araştırma bağlamında "anne baba olma ehliyeti" fenomeni incelenmiş ve ilişkili olduğu değişkenler betimlenmiştir.

Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada katılımcıların anne baba olma ehliyeti hakkındaki görüşleri içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizi tekniği, sosyal bilimlerde araştırma tekniklerinin önemli yöntemlerinden birini oluşturmaktadır. 1980'lerle birlikte içerik analizi eğitim bilimleri de dahil olmak üzere sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. İçerik analizi; kalıpları, kategorileri veya anlamları tanımlamak için belirli bir materyalin ayrıntılı ve dikkatli biçimde incelenmesi, kodlama, sınıflandırma ve ilişkilendirme adımları takip edilerek analiz edilmesi işlemidir (Kılıç vd., 2019). Patton'a (2002) göre içerik analizi, nitel verilerdeki bağlamların ve anlamların ortaya çıkartılması adına kullanılan ve toplanan verileri açıklayabilecek örüntülere ve temalara ulaşmayı amaçlayan bir analiz yöntemidir. Nitel durum çalışmasının temel özelliği bir ya da birkaç durumu derinliğine araştırmasıdır ve bu desende bir duruma ilişkin etkenler bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerinde durulur (Yıldırım & Şimşek, 2021).

Araştırma Grubu

Araştırma kapsamında katılımcılardan bireysel anam formu alınmış olup, gönüllü olan 18 yaş ve üzeri 10 kadın ve 10 erkek katılımcı ile yürütülmüştür. Görüşme formundaki sorular aracılığıyla, katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, aylık gelir ve çocuk sahibi olma durumu gibi demografik bilgilerine ilişkin veriler toplanmıştır. Katılımcılara amaçlı örnekleme yöntemiyle ulaşılmış olup, İstanbul'da ikamet etmektedirler. Amaçlı örnekleme, araştırmanın hedeflerine uygun olarak bilgi açısından uygun bireylerin seçilmesine ve bu kişilerle araştırma yapılmasını ifade eder (Büyüköztürk vd., 2018). Araştırma verilerini çeşitlendirmek amacıyla 15 evli, 5 bekar

birey ile görüşme yapılmıştır. Evli bireylerin 7 tanesi çocuk sahibi iken 8 tanesi henüz çocuk sahibi değildir. Katılımcıların demografik bilgilerine Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Grubu ve Demografik Bilgileri

Katılımcı Kodu	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Aylık Gelir (TL)	Çocuk Bilgisi
K1	25-34	Erkek	Evli	Yüksek lisans	35.001-50.000 TL ve fazlası	Evet
K2	55-64	Erkek	Evli	Doktora	17.003-35.000 TL	Evet
K3	18-24	Kadın	Evli	Lisans	50.001 TL ve fazlası	Hayır
K4	45-54	Erkek	Evli	Doktora	50.001 TL ve fazlası	Evet
K5	25-34	Kadın	Bekar	Yüksek lisans	50.001 TL ve fazlası	Hayır
K6	18-24	Kadın	Evli	Lisans	17.003-35.000 TL	Hayır
K7	25-34	Erkek	Evli	Ön lisans	17.003-35.000 TL	Hayır
K8	25-34	Kadın	Evli	Lisans	35.001-50.000 TL	Hayır
K9	35-44	Erkek	Evli	Lisans	17.003-35.000 TL	Hayır
K10	25-34	Erkek	Evli	Lisans	17.003-35.000 TL	Evet
K11	35-44	Kadın	Evli	Ön lisans	17.002 TL	Evet
K12	35-44	Kadın	Evli	Lise ve altı	17.003-35.000 TL	Evet
K13	18-24	Kadın	Bekar	Lisans	17.003-35.000 TL	Hayır
K14	25-34	Kadın	Bekar	Lise ve altı	17.002 TL	Hayır
K15	25-34	Erkek	Bekar	Lisans	35.001-50.000 TL	Hayır
K16	25-34	Erkek	Bekar	Lise ve altı	17.002 TL	Hayır
K17	25-34	Kadın	Evli	Lise ve altı	17.003-35.000 TL	Hayır
K18	25-34	Erkek	Evli	Ön lisans	50.001 TL ve fazlası	Hayır
K19	45-54	Erkek	Evli	Doktora	50.001 TL ve fazlası	Evet
K20	25-34	Kadın	Evli	Lisans	50.001 TL ve fazlası	Hayır

Medeni Durum. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%75) evlidir, yalnızca %25'i bekarıdır. Bu durum, araştırma örnekleminin çoğunlukla ailevi bağlara sahip bireylerden oluştuğunu göstermektedir. Evli katılımcıların yüksek oranı, ebeveynlik ve

aile yapısına ilişkin olası bulguların evlilik bağlamında yorumlanabileceğini işaret etmektedir.

Eğitim Durumu. Eğitim seviyeleri incelendiğinde, lisans mezunlarının %40 ile en geniş grubu oluşturduğu görülmektedir. Lise ve altı eğitim seviyesine sahip katılımcılar %20 ile ikinci sırada yer alırken, doktora ve ön lisans mezunları %15'er oranında, yüksek lisans mezunları ise %10 oranında temsil edilmektedir. Genel olarak, katılımcı grubunun önemli bir kısmının yükseköğretim düzeyinde eğitim aldığı, ancak lise altı eğitim grubunun da dikkate değer bir oranda bulunduğu görülmektedir.

Aylık Gelir. Gelir dağılımı geniş bir çeşitlilik göstermektedir. Katılımcıların %40'ı 17.003-35.000 TL gelir aralığında yer alırken, %30'u 50.001 TL ve üzeri gelir seviyesindedir. Diğer yandan, %15'lik bir grup 35.001-50.000 TL gelir aralığında, %15'i ise 17.002 TL gelir diliminde bulunmaktadır. Aylık gelir dağılımı hesaplanırken asgari ücret ve katları üzerinden bir sınıflandırma yapılmıştır.

Çocuk Sahibi Olma. Katılımcıların %65'i çocuk sahibi değilken, %35'i çocuk sahibidir. Çocuk sahibi olmayan katılımcıların yüksek oranı, araştırma örneklemindeki bireylerin büyük bir kısmının ailevi sorumluluklarının sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Genel Değerlendirme. Elde edilen bulgular, katılımcıların demografik özellikleri açısından büyük bir çeşitlilik sunduğunu göstermektedir. Çoğunluğun evli olması ve lisans düzeyinde eğitim almış olması, katılımcı grubunun ailevi bağlar ve eğitim seviyeleri açısından homojen bir yapıya sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde gelir düzeyindeki geniş dağılım, farklı ekonomik koşullarda bireylerin araştırmaya katıldığını göstermektedir. Bu bulgular, araştırmanın katılımcı çeşitliliği açısından zengin bir örneklem sunduğunu ve elde edilecek sonuçların farklı demografik gruplara yönelik çıkarımlara olanak sağlayabileceğini işaret etmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Öncelikle araştırmacı tarafından ilgili literatür taranmış ve araştırma amacına uygun soru havuzu oluşturulmuştur. Araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliğini yüksek tutabilmek amacıyla, aile danışmanlığı ve eğitim bilimleri alanında görev yapmakta olan üç

öğretim üyesinden, kullanılacak soruların kapsam geçerliliği üzerine geri bildirim alınmış ve bu doğrultuda soruların son halleri belirlenmiştir. Başlangıçta 13 olan görüşme soruları, uzman görüşleri sonrası 8 ana başlık altında 8 soruya dönüştürülmüştür. Ardından, evli ve çocuk sahibi iki kadın birey ile 30 dk süren iki pilot görüşme yapılmış ve bu görüşmelerle araştırma sorularının katılımcılar tarafından ne kadar anlaşıldığı incelenmiştir. Pilot görüşmelerden elde edilen geri dönüşler sonrasında soru sayısı aynı kalmış ancak bazı soruları daha anlaşılır hale getirmek için birkaç revize yapılmış ve veri toplama aşamasına geçilmiştir. Görüşmeler sırasında derinlemesine (sondaj) sorular sorulmuştur. Görüşme formunda yer alan sorular aşağıdaki gibidir:

1. Çiftlerin maddi olanakları, çocuk sahibi olma kararını ne derecede etkilemektedir? (Maddi Olanak)
2. Eşinizle kültürel açıdan farklılıklara veya benzerliklere sahip olmanız çocuk sahibi olma kararınızı etkiler mi? (Kültür)
3. Çocuk sahibi olmanın ailenizin geleceğine ve yaşam sınırlarınıza etkisi nelerdir? Çocuk sahibi olmanız durumunda sosyal hayatınız ne şekilde etkilenir? (Sosyal Hayat)
4. Çocuk sahibi olmak anne ve babanın kariyer planlarını ve bireyselliklerini nasıl etkiler? (Kariyer ve Bireysellik)
5. Son yıllarda azalan çocuk sahibi olma isteğinin veya az sayıda çocuğa sahip olma isteğinin başlıca nedenleri nelerdir? Bu konuda motivasyonunuz nedir? (Çocuk Sahibi Olma İsteği)
6. Evlendikten sonra tıbbi/genetik bir engel olmamasına rağmen çocuk sahibi olmamayı düşünür müsünüz (Çocuk Sahibi Olmama İsteği)
7. Çocuk sahibi olmak eşler arasında sorumluluk paylaşımı ve iletişimi ne yönde etkiler? (Evliliğe Etki)
8. Anne ve baba olmak isteyenler için psikolojik açıdan asgari bir sınır veya ehliyet kriteri belirlemeli mi? Niçin? (Politika önerisi)

Verilerin Toplanması

Görüşme soruları son hale getirilerek etik kurul izni için ilgili makamlara iletilmiştir. Etik kurul izni geldikten sonra süreç başlamıştır. Katılımcı görüşmeleri 2024 Ağustos ve Ekim ayı aralığında toplanmıştır. Araştırma kapsamında katılımcılar ile 30-50 dk. süren bireysel görüşmeler yapılmış ve görüşmeler sırasında araştırmacı tarafından ses kaydı alınmıştır. Araştırmanın güvenilirliği açısından, veri toplama sürecinde araştırma soruları net ve açık bir şekilde belirlenmiş, ayrıca araştırmacının araştırmadaki rolü ve konumu açıkça tanımlanmıştır. Katılımcılardan, anne ve baba olma ehliyeti üzerine etki eden temalar hakkında düşüncelerini paylaşmaları istenmiştir. Görüşme sırasında ana soruların haricinde sondaj sorular sorulmuş olup, katılımcıların durumlarını açıklayan örnek vermeleri ve detaylı açıklamalar yapmaları istenmiştir. Bu şekilde, araştırmanın amacı doğrultusunda veri toplama süreci titizlikle yürütülmüştür. Daha sonra ses kayıtları transkript edilerek, 40 sayfada yaklaşık 12.000 kelimelik metne dönüştürülmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen nitel veriler araştırmacı tarafından içerik analizi yardımıyla analiz edilmiştir. İçerik analizi teknikleri bir söylemi anlamada ve yorumlamada öznel etkenlerden kurtulmayı sağlamak amacını taşımaktadır. Okuyucunun bilgisine, sezgisine, tutumlarına, değerlerine ve referans çevresine bağlı, kolayca ve otomatik bir şekilde yapılmış yorumuna karşı nesnel okuma ilkeleri getirmektedir. Dolayısıyla içerik analizi, mesajda bireyi görünmeden etkileyen öğelerin birleşmesine yönelik “ikinci bir okumadır” (Bilgin, 2014).

Araştırma kapsamında nitel verilerin analizinde iki önemli aşama bulunmaktadır. Birinci aşamada araştırmacı tarafından transkript edilen metinler tek tek incelenmiş ve K1, K2 ve K3 gibi kodlarla kaydedilmiştir. İkinci aşamada araştırma soruları kapsamında transkript metinler tekrar tekrar okunmuş, Nvivo 15 programı yardımı ile kodlar ve temalar başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Önemli alıntılar ilgili kod ve temalarda referans olarak kullanılmış ve analiz çıktıları elde edilmiştir. Araştırma neticesinde başta yeterlilik, ebeveynlik, aile, bilinç, gelecek kaygısı, alım gücü, eğitim, sağlık, planlama, testler, kültür ve duygusallık olmak üzere kod listesi oluşturulmuş ve bu kodlardan yola çıkılarak tema ve alt temalara ulaşılmıştır.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenilirliği

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik branşında Doç. Dr., Eğitim Bilimleri alanında Dr. Öğr. Üyesi ve aynı alanda Öğr. Gör. Dr. olmak üzere üç farklı uzmana araştırma soruları iletilmiştir. Başlangıçta 13 soru ile başlanan görüşme formu, uzmanlardan alınan geri bildirimler sonucunda 8 soruya indirilmiştir. 2 farklı katılımcı ile pilot görüşme gerçekleştirilerek, soruların anlaşılabilirliği ve geçerliliği test edilmiştir. Araştırmanın güvenilirliği ise, veri toplama sürecinde katılımcılardan alınan ses kayıtlarının titizlikle transkript edilip analiz edilmesiyle sağlanmıştır. Araştırmada verilerin sistematik bir şekilde analiz edilmesi amacıyla kodlama süreci dikkatle yürütülmüştür. Öncelikle veriler açık kodlama yöntemiyle analiz edilerek anlamlı ifadeler belirlenmiş, ardından bu kodlar temalar altında gruplanarak bir kod ağacı oluşturulmuştur. Kodlar arasında tutarlılık sağlamak adına her bir kodun kapsamı ve sınırları net bir şekilde tanımlanmış; bu tanımlar, araştırma sürecinde kodların anlamını korumak için kod defteri içinde toplanmıştır. Kod defterinde kod adları, tanımları, örnek alıntılar ve gerekli açıklamalar yer almakta; böylece hem analiz sürecinin şeffaflığı sağlanmakta hem de içsel tutarlılık artırılmaktadır. İçerik analizi yöntemi ve Nvivo 15 programı kullanılarak yapılan veri analizi, verilerin sistematik bir şekilde kodlanıp temalar altında sınıflandırılmasını sağlamıştır. Bu sistematik yaklaşım, araştırmanın güvenilirliğini ve iç geçerliliğini destekleyici niteliktedir.

Bulgular

Araştırmanın bu kısmında elde edilen bulgular araştırmacı tarafından nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma neticesinde başta yeterlilik, ebeveynlik, aile, bilinç, gelecek kaygısı, alım gücü, eğitim, sağlık, planlama, testler, kültür ve duygusallık olmak üzere kod listesi oluşturulmuş ve bu kodlardan yola çıkılarak tema ve alt temalara ulaşılmıştır. Dosya ve referans sayıları Tablo 2’de ifade edilen tema ve alt temalara ulaşılmıştır.

Tablo 2. Tema ve Alt Tema Bilgileri

Temalar	Dosya	Referans
Tema 1: Çocuk Sahibi Olmanın Engelleri		
1.1. Kariyer ve Bireysellik	20	29
1.2. Gelir düzeyi	19	26
1.3. Gelecek kaygısı	16	23
Tema 2: Ebeveyn Olma Yetkinlikleri		
2.1. Ebeveyn olma bilinci	19	28
2.2. Psikolojik sağlamlık	11	5
Tema 3: Çocuk Sahibi Olma Karar Verme Süreci		
3.1. Kültürel etki	18	24
3.2. Gelir / Maddi durum	14	18
3.3. Duygusal ihtiyaç	13	20
3.4. Topluma katkı	12	18
Tema 4: Politika Önerileri		
4.1. Çocuk planlaması	18	29
4.2. Kişilik testleri	17	17
4.3. Aile danışmanlığı uygulamaları	17	20

Tema 1: Çocuk Sahibi Olmanın Engelleri

Çocuk sahibi olma kararı engelleri teması kapsamında gelir düzeyi, kariyer ve bireysellik ve gelecek kaygısı alt temalarına ulaşılmıştır. Katılımcılar, çocuk bakımının yalnızca maddi değil, aynı zamanda uzun vadeli planlama gerektiren bir sorumluluk olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle büyük şehirlerdeki yüksek yaşam maliyetleri ve finansal güvence eksiklikleri, çocuk sahibi olma kararını erteleme veya bu karardan vazgeçmenin temel sebepleri arasında yer almaktadır. Ayrıca, kariyer hedeflerine ulaşmada yaşanan zorluklar, iş-yaşam dengesi ve kadınların kariyer üzerindeki toplumsal baskılar, çocuk sahibi olmayı zorlaştıran diğer önemli faktörlerdir. Son olarak, katılımcılar, geleceğe dair belirsizlikler, maddi yetersizlikler ve kişisel özgürlük kaygıları nedeniyle çocuk sahibi olmanın, ciddi bir planlama ve hazırlık süreci gerektirdiğini ifade edilmiştir.

- “Kadınların kariyer yapmak ve ekonomik özgürlüklerini elde etmek isterken, çocuk sahibi olma planlarını ertelediklerini gözlemliyorum.” K2

- “Maddi durumumuzu analiz ettik ve bu konuda biraz daha birikim yapmamız gerektiğine karar verdik. Çünkü çocuğun masraflarını karşılamakta zorlanırsak, onun geleceğini riske atmış oluruz.” K3
- “Geçen yaz, eşimle birlikte bir tatildegdik ve bir restoranda yemek yerken masanın yanında oynayan küçük bir çocuk dikkatimi çekti. O an, anneliğın hayatı nasıl değıştirdiğini ve belki de daha anlamlı hale getirdiğini düşündüm. Ancak şu anki maddi durumumuz ve yaşam tarzımız bu sorumluluğu üstlenmek için uygun değıl.” K3

Katılımcı görüşleri incelendiğinde, çocuk sahibi olma kararının önemli ölçüde ekonomik ve duygusal sebeplerle ertelendiğı görölmektedir. Birçok katılımcı, kariyerlerinin kritik bir döneminde olmaları ve çocuk bakımının getireceğı sorumluluklar konusunda kaygılar taşıdıklarını ifade etmiştir. Ayrıca, özellikle büyük şehirlerdeki yaşam şartları ve maddi yükler, çocuk sahibi olma kararını erteleme veya yeniden değerlendirme gereksinimi doğurmuştur. Çocuk sahibi olmanın sadece maddi değıl, psikolojik ve duygusal açıdan da ciddi bir sorumluluk olduğı vurgulanmıştır. Bu faktörler, katılımcıları, çocuk sahibi olmanın sadece bir seçenek değıl, uzun vadeli bir plan gerektiren önemli bir adım olarak görmektedir.

Tema 2: Ebeveyn Olma Yetkinlikleri

Ebeveyn olma yetkinlikleri teması kapsamında ebeveyn olma bilinci ve psikolojik sağlamlık alt başlıkları elde edilmiştir. Ebeveyn olma bilinci alt başlığına göre, katılımcılar ebeveynliğin psikolojik, duygusal ve toplumsal sorumluluklar gerektiren bir süreç olduğunu ifade etmişlerdir. Birçok katılımcı, ebeveyn olmadan önce bu sorumlulukları anlamının ve bu sürece yönelik bir hazırlık yapmanın önemini belirtmiştir. Ebeveynlik için gerekli olan psikolojik hazırlık ve duygusal olgunluğun, aile içindeki sorunların daha sağlıklı bir şekilde çözülmesine yardımcı olacağına inanılmaktadır. Katılımcılar, ebeveynlik öncesi eğitimler ve psikolojik desteklerin yalnızca bireylerin değıl, aynı zamanda çocukların gelişimi açısından da faydalı olacağını savunmuşlardır.

Ebeveyn psikolojik sağlamlık başlığı ise, ebeveynlerin psikolojik durumlarının çocuk yetiştirme sürecindeki etkilerini vurgulamaktadır. Katılımcılar, ebeveynlik için psikolojik sağlamlık gerekliliğini dile getirmiş ve bunun, ebeveynlerin psikolojik

olarak hazır olup olmadıklarını belirlemek adına önemli bir faktör olduğuna dikkat çekmişlerdir.

- “Ebeveynlik gerçekten büyük bir sorumluluk ve bunun için psikolojik olarak hazır olmak şart. Çocuk yetiştirirken karşılaşılabileceğimiz zorlukları düşündüğümde, her anne ve babanın buna hazırlıklı olması gerektiğini görüyorum.” K3
- “Bir arkadaşım çocuk sahibi olduktan sonra tükenmişlik sendromu yaşadı. Bu süreçte bir danışmandan yardım aldı ve bu, ebeveyn olarak daha iyi bir denge kurmasına yardımcı oldu.” K3

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde, ebeveynlik için psikolojik hazırlığın ve bilinçli ebeveyn olmanın önemli bir gereklilik olduğu vurgulanmaktadır. Çocuk sahibi olmanın çok boyutlu bir olgu olduğu konusunda katılımcılar hemfikirlerdir. Birçok katılımcı, ebeveynlik sürecinin zorlukları karşısında psikolojik hazırlık eksikliğinin ciddi sorunlara yol açabileceğini belirtmiştir. Tükenmişlik, depresyon ve duygusal zorluklar, ebeveynlerin psikolojik durumlarının değerlendirilmesinin ve desteklenmesinin önemini gözler önüne sermektedir. Ayrıca, bazı katılımcılar, ebeveyn adayları için psikolojik testler ve eğitimlerin bir zorunluluk olması gerektiğini savunmuş, özellikle ruhsal bozuklukları olan bireylerin bu süreçten önce uygun değerlendirmelere tabi tutulması gerektiğini ifade etmiştir. Bu görüşler, ebeveynlik sürecine daha hazırlıklı ve sağlıklı bireylerin dahil olmasının, çocukların gelişimi ve aile sağlığı açısından kritik bir etken olduğunu ortaya koymaktadır.

Tema 3: Çocuk Sahibi Olma Karar Verme Süreci

Çocuk sahibi olma kararı etkileri teması kapsamında kültürel etki, duygusal ihtiyaç, gelir/maddi durum ve topluma katkı alt temalarına ulaşılmıştır. Katılımcılar, çocuk sahibi olma kararı etkileri üzerine yorumlarını belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşlerinde, çocuk sahibi olma kararının toplumsal beklentilerden etkilendiği ve ailelerin, özellikle de kadınların, toplumun belirlediği normlara göre hareket ettikleri görülmektedir. Birçok katılımcı, toplumun çocuk sahibi olma konusunda bireylere nasıl davranması gerektiği ile ilgili çok net bir tutum sergilediğini ve bunun bireylerin kararlarını etkileyebileceğini ifade etmektedir.

- “Bizim için çocuk sahibi olmanın motivasyonu, aile kavramını güçlendirmek ve neslimizi devam ettirme isteği. Elbette bu süreçte bazı zorluklarla karşılaşacağız, ancak çocuğumuzun mutluluğunu görmek, bu zorlukların tümüne değecek.” K9
- “Ancak şu anki maddi durumumuz ve yaşam tarzımız bu sorumluluğu üstlenmek için uygun değil. Belki birkaç yıl içinde hem kariyerimizi hem de finansal durumumuzu sağlamlaştırdıktan sonra bu kararı tekrar değerlendirebiliriz.” K3
- “Bizim motivasyonumuz, bir aile kurmanın getireceği mutluluk ve çocuk yetiştirme sürecinin hayatımıza katacağı değerler. Ekonomik ve sosyal zorluklara rağmen, aile olmanın bize kazandıracadıı manevi zenginlik her şeyden çok daha önemli.” K7

Katılımcıların yorumları incelendiğinde, ebeveynlik sürecine dair psikolojik hazırlık ve bilinçli bir yaklaşımın, sadece ebeveynlerin değil, aynı zamanda çocukların sağlıklı gelişimi için kritik bir gereklilik olduğunu ortaya koymaktadır. Birçok katılımcı, çocuk sahibi olmayı sadece bireysel bir sorumluluk olarak görmekle kalmıyor, aynı zamanda bu sürecin ülkenin geleceğine katkı sağlamak amacıyla bir görev olduğunu vurgulamaktadır. Eğitilmiş, özgür düşünen ve bilinçli nesiller yetiştirme hedefi, katılımcıların motivasyonlarını şekillendiren önemli bir unsurdur. Bazı katılımcılar, çocuklarını hem ekonomik hem de çevresel açıdan bilinçli bir şekilde yetiştirmeyi arzularken, diğerleri ise aile kavramını güçlendirmeyi ve nesillerini devam ettirmeyi birincil amaç olarak görmektedir. Çocuğun geleceğini güvence altına almak ve kaliteli bir eğitim sağlamak için sınırlı kaynaklarla daha fazla plan yapma isteği, bu kararı etkileyen önemli bir faktördür. Diğer katılımcılar ise, maddi durumlarının şu an için çocuk sahibi olmayı kaldıracak seviyede olmadığını ifade ederek, bu kararı ilerleyen yıllarda finansal durumlarını güçlendirdiklerinde tekrar değerlendirmeyi planlamaktadırlar.

Tema 4: Politika Önerileri

Politika önerileri teması kapsamında çocuk planlaması, kişilik testleri ve aile danışmanlığı uygulamaları alt temalarına ulaşılmıştır. Katılımcılar, anne ve baba olmadan önce ehliyet almak üzerine yorumlarını belirtmişlerdir. Katılımcılara göre,

çocuk sahibi olma ve ebeveynlik konusunda toplumun bilinçli olmasının büyük önemi vurgulanmaktadır. Bazı katılımcılar, çocukların geleceği şekillendirecek nesiller olduğunu belirterek, eğitilmiş ve bilinçli bireylerin daha fazla çocuk sahibi olmasını desteklemenin önemini dile getirmiştir. Katılımcılar, ebeveynlik rolünün, sağlıklı bireyler yetiştirmek için sağlıklı ebeveynler gerektirdiğini vurgulamaktadır. Birçok katılımcı, ebeveynliğin yalnızca sevgiyle değil, aynı zamanda sabır, empati, psikolojik olgunluk ve özveri gerektiren bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Katılımcılar, ebeveynlik rolünü üstlenmeden önce psikolojik eğitimlerin ve desteklerin sağlanmasının, bireylerin bu süreci daha sağlıklı bir şekilde yönetmelerine yardımcı olacağına vurgu yapmaktadırlar. Katılımcılar, bu tür uygulamaların Türkiye'de de yaygınlaştırılması gerektiğini, devlet kurumlarının ve eğitim kuruluşlarının bu konuda daha fazla adım atması gerektiğini savunmaktadırlar. Ayrıca, ebeveynliğin sabır, anlayış ve empati gerektiren bir süreç olduğunu belirten katılımcılar, bu özelliklere sahip olmayan bireyler için rehberlik ve eğitimlerin önemli olduğunu ifade etmektedirler.

- “Ebeveynlik, yalnızca maddi hazırlık değil, duygusal ve psikolojik bir hazırlık da gerektiriyor. Çocuk sahibi olmanın getireceği sorumluluklar ve baskılar, bazı insanlar için çok yıpratıcı olabilir. Birçok aile, çocuk sahibi olduktan sonra psikolojik olarak zorlanıyor, çünkü bu süreç bazen sabır ve empati gerektiriyor.” K11
- “Bireylerin çocuk yetiştirme konusunda sağlam bir psikolojik altyapıya sahip olmaları, çocuklarının sağlıklı bir şekilde büyüebilmesi için gereklidir. Psikolojik olarak hazır olmayan bireylerin çocuk sahibi olmamaları, çocukların hem duygusal hem de fiziksel gelişimleri açısından daha sağlıklı bir ortam yaratır.” K15
- “Eğitim kurumları dışında da (TV, radyo, sosyal medya, konferanslar) aile ve çocuk eğitimleri verilmelidir. Bu işin uzmanları, iyi örnekler, aile ve çocuğun önemini, nasıl iyi bir aile olunur, çocuk nasıl büyütülür, yetiştirilir anlatmalıdır. İlgili Bakanlıklar, Belediyeler, Üniversiteler bu işe el atmalıdır. Fakat maalesef yetersiz.” K4

Katılımcıların yorumları incelendiğinde, ebeveynlik sürecinin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi için psikolojik destek ve eğitimlerin gerekliliği vurgulanmaktadır. Katılımcılar, ebeveyn adaylarının psikolojik hazırlık süreçlerinden geçmelerinin, aile dinamiklerini güçlendireceğini ve çocukların daha sağlıklı bir ortamda büyümelerini sağlayacağını belirtmişlerdir. Özellikle, farklı ülkelerde uygulanan ebeveynlik eğitimlerinin ve rehberlik programlarının olumlu sonuçlar doğurduğu gözlemlenmiş, Türkiye’de de benzer uygulamaların başlatılması gerektiği konusunda ortak bir görüş birliği oluşmuştur. Bu eğitimler ve destekler, ebeveynlerin yalnızca çocuklarını yetiştirme sürecine değil, aynı zamanda kendi duygusal ve psikolojik iyilik hallerine de katkı sağlayarak, aile yapısının daha sağlam temeller üzerinde kurulmasına olanak tanıyacaktır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Anne-baba olma ehliyeti, çok boyutlu ve karmaşık bir kavramdır ve psikolojik, kültürel, toplumsal ve ekonomik olgunluklarını da kapsamaktadır. Bu çalışma, anne-baba olma ehliyetinin yalnızca bireysel gelişimle değil, toplumsal yapıların ve kültürel normların da doğrudan etkisi altında olduğunu vurgulamıştır.

Kültürel değerler, toplumların çocuk yetiştirme anlayışlarını ve ebeveynlik rollerini şekillendirirken, toplumsal normlar ebeveynlerin davranış biçimlerini belirler. Bu çalışma, toplumsal cinsiyet rollerinin ebeveynlik tutumları üzerindeki etkisini de vurgulamıştır. Özellikle kadınların genellikle bakım ve eğitimle, erkeklerin ise ekonomik sağlama ile ilişkilendirilen ebeveynlik rolleri, aile içindeki iş bölümü ve ebeveynlik yaklaşımlarını şekillendirebilir (Karadağ, 2022).

Ekonomik faktörler de ebeveynlik sürecinde kritik bir rol oynar. Ailelerin gelir düzeyleri, çocukların bakım ve eğitimi için ayrılabilen kaynakları doğrudan etkiler. Düşük gelirli ailelerde yaşanan ekonomik zorluklar, ebeveynlerin üzerindeki baskıları artırırken, bu durum çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu noktada, ailelerin ekonomik güvenceye sahip olmalarının, ebeveynlerin çocuklarıyla daha sağlıklı ilişkiler kurabilmelerine olanak tanıdığı gözlemlenmiştir (Pınar & Doğan, 2020). Ekonomik istikrar, ebeveynlerin psikolojik destek alabilmesi, çocuklarının eğitimine yatırım yapabilmesi ve genel yaşam kalitesinin artırılması açısından kritik bir faktördür.

Ebeveynlik anlayışının daha esnek, destekleyici ve bilinçli bir yapıya kavuşturulması, çocukların sağlıklı gelişimi ve toplumların sürdürülebilir refahı için kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, toplumsal farkındalıkların artırılması, ebeveynlik eğitimi programlarının yaygınlaştırılması ve ebeveynlerin psikolojik sağlıklarının korunması büyük bir önem taşır. Ebeveynler, çocuklarıyla kurdukları ilişkilerde duygusal bağlarını güçlendirecek eğitimler ve destekler alarak, çocuklarının psikolojik sağlamlıklarını artırabilirler. Bunun yanı sıra, toplumsal normların, ekonomik faktörlerin ve kültürel yapıların ebeveynlik sürecine etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Aile içindeki dinamiklerin güçlendirilmesi, ebeveynlerin birbirlerini destekleyebileceği yapılar oluşturulması, çocukların gelişim süreçlerine olumlu yansıyacaktır. Ayrıca, ebeveynlerin psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, onların ebeveynlik rolünü daha sağlıklı bir şekilde yerine getirmelerini sağlayacaktır. Bu doğrultuda, hükümetler ve toplum liderleri, ebeveynleri destekleyen daha kapsayıcı ve etkili politikalar geliştirmelidir. Aile içindeki rollerin dengelenmesi, ebeveynlerin profesyonel ve özel yaşamlarındaki ihtiyaçlarını karşılayacak yapılar kurmak, çocukların hem duygusal hem de bilişsel gelişimini olumlu yönde etkileyecektir.

Uluslararası örnekler incelendiğinde, ebeveynlere yönelik desteklerin, toplumların refahını artırma noktasında büyük önem taşıdığı görülmektedir. Amerika, İsviçre ve Çin gibi ülkeler, ebeveynlik sürecini destekleyen çeşitli politikalar geliştirmiştir. Bu ülkeler, ebeveynlerin yaşam standartlarını iyileştirmeye yönelik teşvikler sunmuş ve ebeveynlere yönelik politikalar geliştirmiştir. Örneğin, Amerika'daki aileye yönelik vergi teşvikleri, İsviçre'deki ebeveyn izni uygulamaları ve Çin'deki aileye yönelik destek programları, ebeveynlerin yaşam kalitelerini artırmalarına yardımcı olmaktadır (Baum, 2006; Bonoli, 2008; Liu vd., 2019). Bu tür uygulamalar, Türkiye gibi ülkeler için de örnek teşkil edebilir ve ebeveynlik konusunda daha kapsamlı politikaların geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, anne-baba olma ehliyeti yalnızca biyolojik sorumluluklarla değil, psikolojik, toplumsal, kültürel ve ekonomik faktörlerin birleşiminden doğan çok boyutlu bir kavramdır. Bu sürecin başarıyla yönetilmesi, ebeveynlerin bireysel gelişimleri kadar, çevresel faktörlerin de doğru şekilde ele alınmasıyla mümkündür. Ebeveynlik anlayışının daha esnek, destekleyici ve bilinçli bir yapıya kavuşturulması, çocukların sağlıklı gelişimi ve toplumların sürdürülebilir refahı için gereklidir.

Ebeveynlik konusunda toplumsal farkındalık artırılmalı, ebeveyn eğitimlerinin yaygınlaştırılması sağlanmalı ve ebeveynlerin ruhsal sağlıkları korunmalıdır. Ayrıca, toplumsal normlar, ekonomik faktörler ve kültürel yapıların ebeveynlik sürecine etkileri dikkate alınarak, aile içindeki dinamikleri güçlendirecek stratejiler geliştirilmelidir.

Araştırma kapsamında geliştirilen öneriler aşağıdaki gibidir.

- Annelik ve babalık temelini oluşturan kadın ve erkek için psikolojik ve fiziksel sağlıkları konusunda uzmanlar tarafından oluşturulacak yayınların toplumun her kesimine yayılmasının sağlanması önem arz etmektedir.
- Yetkinlik üzerine anne ve baba yeterlilik kavramı için sağlık kuruluşları, eğitim kurumları ve aile danışmanları tarafından gereken bilgilendirilmenin bireylere yapılması faydalı olacaktır.
- Psikolojik yeterlilik gerekliliği için anne ve baba olmadan önce her bireye gerekli yeterlilik testleri yapılması için gerekli sağlık ve profesyonelleri görev almalıdır.
- Çocukların doğumundan itibaren her ebeveyn için gereklilikler üzerine kontroller sağlanmalı ve çocuğun üstün yararı üzerine kontrollerin devamlılığı sağlanmalıdır.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından her aileye bir uzman projesini hayata geçirilmelidir.
- Anne-baba yeterliliği üzerine yapılan nicel çalışmalarda, anne-baba yeterlilik düzeylerini ölçme ve değerlendirme konusuna dair daha kapsamlı ve geçerli ölçeklerin geliştirilmesi ve uygulanması önem arz etmektedir.
- Anne-baba katılımlı bilinçlendirme programlarının ailelerin bilinçlenmesini sağlamak ve anne-baba yeterliliklerini artırmak adına saha çalışmalarıyla desteklenerek, bu programların daha geniş kitlelere ulaşabilir hale getirilmesi gerekmektedir.
- Belediyeler ve sivil toplum kuruluşlarının, anne-babalara yönelik hizmetlere erişimi artırmak ve bu bireylerin eğitimini sağlamak amacıyla daha fazla proje geliştirmeli ve uygulamalıdır.
- Anne ve baba olma bilincinin geliştirilmesi için dijital platformlarda kontrollü içerikler üretilmesi ve bu içeriklerin geniş bir kitleye yayılması sağlanmalıdır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar arasında çalışmayı etkileyebilecek herhangi bir finansal çıkar veya kişisel ilişki bulunmamaktadır.

Etik Onay

- Onayın alındığı kurumun adı: İstanbul Ticaret Üniversitesi Etik Kurulu
- Karar No: E-65836846-044-336597, Tarih: 02.11.2024

Kaynakça

Aluş, Y. (2015). Türkiye’de aile anlayışı ve kültürel–toplumsal gerçekliğimiz. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 57–65.

Aslan, F. (2018). *Türk kültürü içerisinde türk aile yapısının yeri* (Tez No. 502165). [Yüksek lisans tezi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>

Bandura, A. (1989). Regulation of cognitive processes through perceived self-efficacy. *Developmental Psychology*, 25(5), 729–735. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.25.5.729>

Baum, C. L. (2006). The effects of government-mandated family leave on employer family leave policies. *Contemporary Economic Policy*, 24(3), 432–445. <https://doi.org/10.1093/cep/byj025>

Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar*. Seçkin Yayıncılık.

Bonoli, G. (2008). The impact of social policy on fertility: Evidence from Switzerland. *Journal of European Social Policy*, 18(1), 64–77. <https://doi.org/10.1177/0958928707081074>

Büyüköztürk, Ş., Kılıç, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayınları.

Coleman, P. & Karraker, K. H. (1998). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental Review*, 18(1), 47–85. <https://doi.org/10.1006/drev.1997.0448>

- Çalık, Ö. & Kadioğlu, H. (2020). Sağlıklı aile ebeveynlik envanteri'nin türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliği. *Journal of Psychiatric Nursing*, 11(1), 49–56. <https://doi.org/10.14744/phd.2019.93585>
- Grimes, L., Mahoney, A., Alfred DeMaris, Tisak, M., & Tompsett, C. (2012). *The role of parental self-efficacy and parental knowledge in parent-infant interactions and infant behavior during the transition to parenthood*. Diss. Bowling Green State University.
- Jones, T. L. & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical Psychology Review*, 25(3), 341–363. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2004.12.004>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2006). *Yeni İnsan ve İnsanlar (10.basım)*. Evrim yayınevi.
- Karadağ, A. & Akçınar, B. (2022). Babaların toplumsal cinsiyet rolleri ve çocuklarının uyumlu sosyal davranışı arasındaki ilişkide çocuk yetiştirme tutumunun rolü. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 3(6), 97–106. <https://doi.org/10.51503/gpd.1092754>
- Kılıç, A., Aydın, M., Ökmen, B., & Şahin, Ş. (2019). *Kuramdan uygulamaya ihtiyaç belirleme*. Pegem.
- Kılıç M. (2010). Stratejik yönetim sürecinde değerler, vizyon ve misyon kavramları arasındaki ilişki. *Sosyoekonomi*, 13(13), 81-98.
- Koç, F. & Aktan, E. A. (2024). Gençlerin çocuk sahibi olma motivasyonu, iletişim becerileri ve aile yaşam ölçekleriyle evliliğe hazır olma durumlarının belirlenmesi. *Akademik Matbuat*, 8(1), 43–70. <https://doi.org/10.62809/matbuat.1492563>
- Liu, J., Liu, M., Zhang, S., Ma, Q., & Wang, Q. (2019). Intent to have a second child among Chinese women of childbearing age following China's new universal two-child policy: a cross-sectional study. *BMJ Sexual ve Reproductive Health*, 46(1), 59–66. <https://doi.org/10.1136/bmjshr-2018-200197>
- Montigny, F. & Lacharité C. (2005). Perceived parental efficacy: Concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 49(4), 387–396. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2004.03302.x>

- Mouton, B. & Roskam, I. (2015). Confident mothers, easier children: A quasi-experimental manipulation of mothers' self-efficacy. *Journal of Child and Family Studies*, 24(8), 2485–2495. <https://doi.org/10.1007/s10826-014-0051-0>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. SAGE Publishing.
- Pınar, Ş. & Doğan, A. K. (2020). Yeni çocuk sahibi olmuş ebeveynlerin anne baba rolüne hazır olma durumu ile sosyodemografik özelliklerinin karşılaştırılması. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 29(4), 255–266. <https://doi.org/10.17942/sted.751964>
- Salonen, A. H., Kaunonen, M., Åstedt-Kurki, P., Järvenpää, A.-L., Isoaho, H., & Tarkka, M.-T. (2009). Parenting self-efficacy after childbirth. *Journal of Advanced Nursing*, 65(11), 2324–2336. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2009.05113.x>
- Söğütlü, A. (2024). 3-6 yaş arasında çocuğu olan annelerin paylaştan ebeveynlik, ebeveyn öz yeterliliğı ve aile uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi, (Tez No. 871078). [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>
- Sümer, N., Aktürk, E., & Helvacı, E. (2010). Anne-Baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları – TPD*, 13 (25), 42-61.
- Şanlı, D. & Öztürk, C. (2015). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4), 240–246.
- Şimal, N. & Gürsoy, E. (2020). Üniversite öğrencilerinin gelecekte çocuk sahibi olmaya ilişkin düşünceleri ve etkileyen faktörler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 13(3), 148–159.
- Şițoiu, A. & Pănișoară, G. (2023). The emotional intelligence of today’s parents – influences on parenting style and parental competence. *Frontiers in Public Health*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1120994>

- Teti, D. M. & Candelaria, M. A. (2002). Parenting competence. M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Social conditions and applied parenting* (2. basım, s. 149–180) içinde. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Tezel Şahin, F. & Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına baba katılımının önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(1), 39–48
- Uğur, Z., Yıldız, E., & Yüksel Doğan, R. (2023). Türkiye’de çalışan kadınların küçük çocuklarına kim bakıyor? *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23(58), 93–128. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1101779>
- Van Engen, M. L., Vinkenburg, C. J., & Dikkers, J. S. E. (2012). Sustainability in combining career and care: Challenging normative beliefs about parenting. *Journal of Social Issues*, 68(4), 645–664. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2012.01769.x>
- Yalçın, H. (2022). Bir Araştırma Deseni Olarak Fenomenoloji. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 213–232. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227345>
- Yıldırım A. & Şimşek H. G. (2021) *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Kitap Evi.